

Framgångsrika skolor > framgångsrika elever

En rapport om hur elevers
resultat kan höjas

Framgångsrika skolor ger framgångsrika elever

En rapport om hur elevers resultat kan höjas

Förord

Det händer mycket i den svenska skolan. En ny skollag börjar gälla den 1 juli och med det följer nya förordningar, bland annat en ny läroplan för grundskolan med nya kursplaner och kunskapskrav.

Parallellt genomförs också förändringar för lärare – som påverkar kvaliteten i skolan och därmed också eleverna. En ny lärarutbildning börjar gälla samtidigt som en lärarlegitimation införs.

Frågan om elevers rätt till kunskap står allt högre på agendan. Under våren har Lex Sarah-utredningen presenterat sitt förslag och om det genomförs blir lärare och annan personal i skolan, i likhet med vårdens medarbetare, skyldiga att anmäla olika former av missförhållanden.

Lärare och elever har länge arbetat tillsammans för en bättre skola. Vi har många års erfarenhet av ett sådant arbete i Sverige och det är också ett samarbete som gett resultat.

Med den här rapporten lägger vi – Sveriges största organisationer för elever och lärare – en grund för att ytterligare stärka elevers och lärares villkor. Men också för att våga se in i framtiden. Nu kan skolan äntligen få ett system liknande det som finns inom vården med bland annat legitimation, rapporterings- och anmälningsskyldighet och ordinationsrätt i form av utlåtanden. I denna rapport diskuterar vi hur ett sådant system skulle kunna se ut i praktiken.

Med rapporten vill vi tillsammans lämna ett bidrag till diskussionen om hur skolan kan bli bättre – och hur fler elever kan lära sig ännu mer.

Eva-Lis Sirén
Ordförande
Läraryrket

Samir El-Sabini
Ordförande
Sveriges Elevråds
Centralorganisation – SECO

Innehållsförteckning

Inledning	6
Elevers rätt till kunskap	8
Lärares professionalisering	13
Framgångsrika skolor ger framgångsrika elever	15
Garanterade alla elever rätten till kunskap	19
Garanterade alla elever det stöd de behöver	23
Vår utmaning till Sveriges skolpolitiker	25

Inledning

Skolans uppdrag är att ge varje elev förutsättningar att nå toppen av sin förmåga. Den nya skollagen slår fast att elever ska ges både stöd och stimulans så att de utvecklas så långt som möjligt. Det är nödvändigt att vi når dit.

Svenska elevers resultat har under det senaste decenniet sjunkit – det visade den senaste PISA-rapporten 2009 som presenterades i slutet av 2010. I PISA-rapporten finns även oroväckande tendenser till att resultaten sjunker hos framför allt de lägst presterande.

I den här rapporten vill vi belysa hur alla elever ska kunna nå så höga resultat som möjligt – och lyfta några åtgärder som krävs för att komma dit.

Först och främst diskuterar vi elevers rätt till kunskap och lärares professionalisering. Frågan om rätten till kunskap har länge drivits av elever och lärare, på samma sätt som lärarna länge arbetat med frågan om professionalisering. I rapporten tar vi som elever och lärare gemensam ställning i frågorna eftersom de går hand i hand.

I rapporten diskuterar vi hur framgångsrika skolor ger framgångsrika elever och vad den svenska skolan behöver satsa på för att utveckla skolan och höja elevers resultat. Forskning visar att kunniga och skickliga lärare gör att fler elever lär sig mer. Men det tål att upprepas. Detsamma gäller det faktum att resurser spelar roll för elevers resultat. Det är avgörande att olika skolor tilldelas olika resurser.

Vi diskuterar också hur det är möjligt att garantera rätten till kunskap. Inom vården och äldreomsorgen finns lagstiftningarna Lex Maria & Lex Sarah. Läkare och sjuksköterskor är enligt Lex Maria skyldiga att anmäla om en patient utsatts för fel eller försummelse eller inte fått den vård patienten har rätt till. Vårdpersonalen är enligt Lex Sarah skyldig att anmäla alla missförhållanden och risker för att missförhållanden ska uppstå i samband med vården. När nu skolan föreslås få en Lex Sarah-lagstiftning är det hög tid att ställa frågan hur den kan stärka elevers rätt till kunskap och lärares möjlighet att ge dem det.

Slutligen tittar vi även närmare på hur det är möjligt att garantera alla elever det stöd de har rätt till. Det är något som skärps i nya skollagen, samtidigt som många lärare fortfarande är maktlösa när skolan eller kommunen inte skjuter till mer resurser. Det väcker tanken om en ordinationsrätt likt den som läkare har inom sjukvården. I skolans fall borde skriftliga utlåtanden införas där lärare kan rekommendera att en elev behöver extra resurser i form av till exempel extra lärarstöd, specialundervisning, stöd från elevhälsan eller sociala myndigheter.

Tillsammans kan dessa delar bli en stark garanti för att alla skolor blir framgångsrika. Sveriges politiker har all möjlighet att satsa på en tydligare rätt till kunskap och en ökad professionalisering av lärarkåren.

Elevers rätt till kunskap

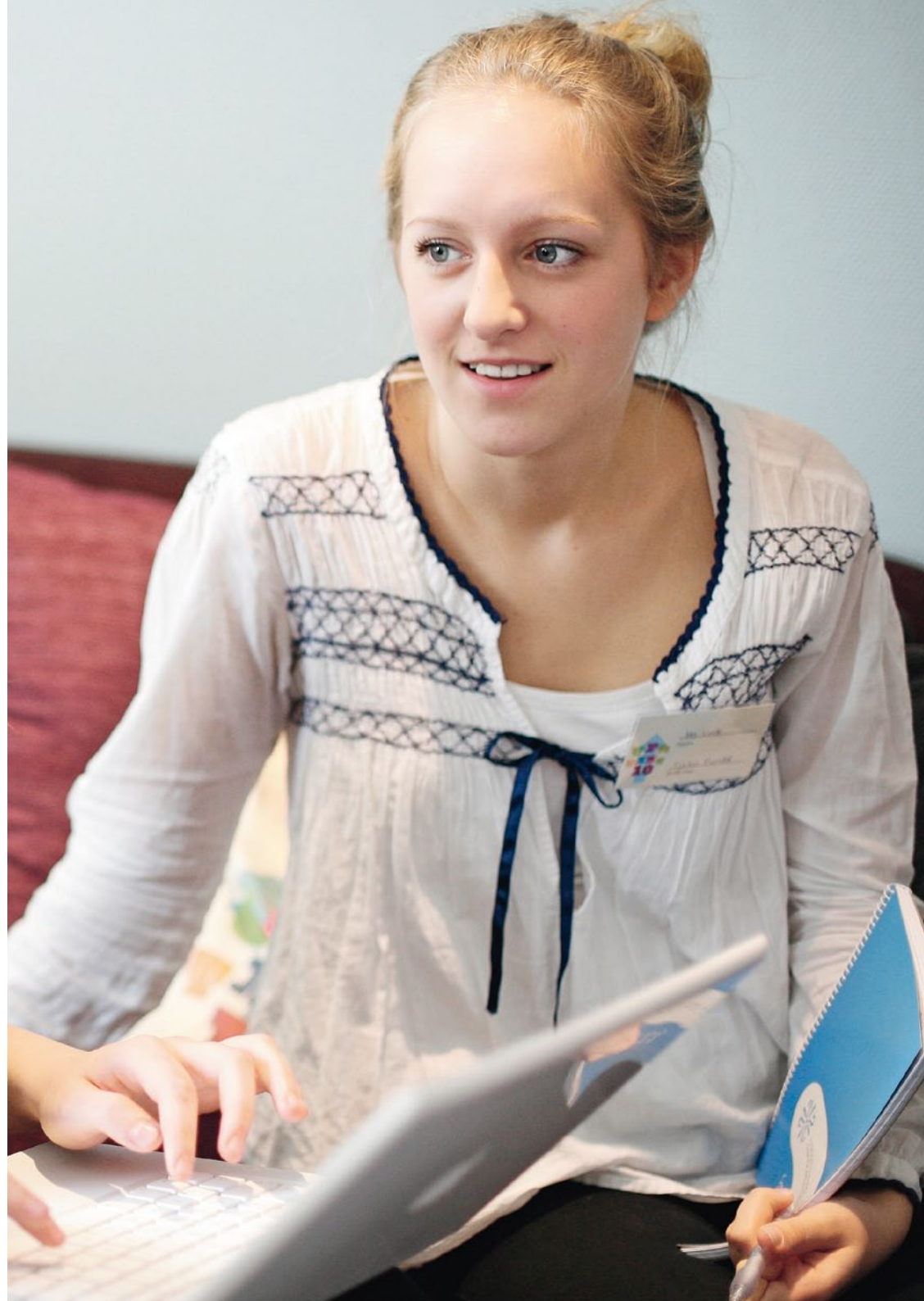
En elev går i skolan för att lära sig och utvecklas. Den nya skollagen slår också fast att elever ska ges stöd och stimulans så att de utvecklas så långt som möjligt. Det innebär att elever har rätt till kunskap. I skoldebatten brukar de flesta vara överens om att alla elever har rätt att få betyget godkänt i alla ämnen. Men mer tydligt än så uttrycks inte rätten till kunskap.

Det behöver inte heller vara otydligt vad som är rätt till kunskap. Här nedan har vi utgått från de klassiska frågorna vad, när, vem, hur och var och försökt svara på vad rätten till kunskap innebär. Tillsammans försöker vi slå fast några av de hörnstenar som finns kring rätten till kunskap och som begränsas av exempelvis lagstiftning, resurser och tid.

Program, ämnen och kurser	Vad man har rätt att lära sig
Nivåer och årskurser Tid	När man har rätt att lära sig det
Behöriga lärare	Vem man har rätt att lära sig det av
Professionell undervisning	Hur man har rätt att lära sig det
Studiemiljö	Var man har rätt att lära sig det

Program, ämnen och kurser

Rätten till kunskap styrs av vilka program, ämnen och kurser som man läser. I grundskolan läser eleven exempelvis ämnen som svenska, engelska, matematik, samhällskunskap, religionskunskap, kemi, fysik, musik och idrott och hälsa. Det innebär att en elev har rätt till kunskaper i de ämnena. På samma sätt fungerar det med programmen i gymnasieskolan, där en elev som läser barn- och fritidsprogrammet har en annan rätt till kunskap än en elev som läser samhällsvetenskapsprogrammet, även om många kurser kan vara gemensamma. De kunskaper och färdigheter som slås fast för grundskolan och för olika gymnasieprogram avgör därmed vilka kunskaper olika elever får med sig.

Nivåer och årskurser

Vilken rätt till kunskap en elev har styrs också av vilken nivå eller i vilken årskurs som eleven läser ämnet. En elev som läser matematik i årskurs 5 har exempelvis rätt till kunskap i matematik på den nivå som undervisningen bedrivs på i årskurs 5, medan rätten till kunskap ser annorlunda ut för en elev som läser samma ämne i årskurs 7 eller 8. På samma vis ser det ut i gymnasiet, där rätten till kunskap ser olika ut beroende på om man exempelvis läser Matematik A eller Matematik D. Detta ställer också stora krav på lärarnas kompetens och på de förutsättningar lärare får att utveckla undervisningen i form av tid, kompetensutveckling och coaching lärare emellan. Forskning visar att de skolsystem som lyckas bäst i internationella mätningar har hittat vägar som gör det möjligt för lärare att lära av varandra.

Tid

En annan sak som begränsar vilken rätt till kunskap man har är också hur mycket tid elever får på sig att lära sig något. På samma sätt som det finns kursplaner och kunskapskrav som slår fast vad man har rätt att lära sig, finns det timplaner i grundskolan och tidsangivelser för kurser på gymnasieskolan som slår fast under hur lång tid undervisningen ska pågå. För en elev som har lätt eller svårt för ett ämne kommer naturligtvis dessa tidsramar att betyda mycket.

Behöriga lärare

Behöriga lärare är den viktigaste faktorn för att elever ska nå så höga resultat som möjligt. Den nya skollagen täpper igen det kryphål i lagen som skolans huvudmän överutnyttjat och som gett höga obehörighetstal. Reglerna kring lärares behörighet skärps markant. Det innebär att alla elever ska undervisas av lärare som är kunniga i sina ämnen och skickliga på att undervisa och som kan ta ansvar för betygsättning på ett bra sätt. Den nyligen beslutade behörighetsförordningen och införandet av en legitimation för lärare kommer att stärka rätten till lärare som har utbildning i de ämnen som de undervisar i. Behöriga lärare är en viktig komponent för elevers rätt till kunskap.

Professionell undervisning

Kravet på behöriga lärare säger att en lärare ska vara utbildad men inte hur själva undervisningen ska gå till. Även om innehållet i undervisningen slås fast genom kursplaner och kunskapskrav så är det läraren som avgör hur själva undervis-

ningen ska utformas. Det innebär att det är avgörande för rätten till kunskap att alla lärare är kunniga och skickliga – och att lärarna har tid och möjlighet att förbättra undervisningen utifrån vetenskap och beprövad erfarenhet.

Studiemiljö

Det finns flera olika begrepp som brukar användas för att beskriva var undervisningen sker. Några exempel är studiemiljö, arbetsmiljö och utbildningsmiljö, där utbildningsmiljö inkluderar både arbetsmiljö och studiemiljö för elever och lärare på en skola. Oavsett vilket begrepp man använder kan man se det sammanhang där undervisningen sker som en del av rätten till kunskap, genom en rätt att undervisas i lokaler med bra utrustning, bra redskap och bra läromedel. Dagens skola måste ges förutsättningar att vara en modern skola för att kunna garantera elevers rätt till kunskap.

Alla dessa byggstenar behövs för att alla elever ska kunna nå så höga resultat som möjligt. Om en eller flera av stenarna inte finns eller fungerar försvagas elevers rätt till kunskap och deras möjligheter att nå så långt det är möjligt. Det behöver bli tydligt vad rätten till kunskap innebär och vilka krav elever kan ställa på skolan. När rätten till kunskap är tydlig blir det också enklare för läraren att vara professionell i sin yrkesutövning och ge den undervisning som alla elever har rätt till.

Lärares professionalisering

Över 200 000 lärare arbetar i förskola, grundskola, gymnasieskola och vuxenutbildning. Läraryrket är ett av landets största yrken och lärarutbildningen den största yrkesutbildningen inom högskolan.

Läraryrket är en profession eller åtminstone på väg att utvecklas till en sådan. Det finns ett antal kriterier som man brukar sätta upp för vad som kännetecknar en profession:

- ✓ Yrkesetiska regler
- ✓ Autonomi i yrkesutövandet
- ✓ Kontroll över vilka som får utöva yrket och vilka som utesluts ur yrket
- ✓ Yrkespecifik kunskapsbas med kontroll över kunskapsutvecklingen
- ✓ Ett utvecklat yrkesspråk

Många av dessa punkter är på väg att bli verklighet i den svenska skolan. Under 2011 införs en yrkeslegitimation som kommer att öka kontrollen av vilka som får utöva yrket och sedan 2001 finns det yrkesetiska principer för lärare. De senaste åren har också viljan att satsa på mer professionsbaserad forskning och forskarutbildning för verksamma lärare stärkts. Bland annat har särskilda forskarskolor för verksamma lärare inrättats. Ett fyrtiotal kommuner satsar även på egna doktorander, det vill säga verksamma lärare som går forskarutbildning som en del av sin tjänst, med finansiering från kommunen.

Trots det är det en lång väg kvar innan läraryrket har en yrkespecifik kunskapsbas som vilar på vetenskap och beprövad erfarenhet. För att illustrera det kan man göra en jämförelse med en annan profession som anses vara en väl utvecklad profession med en egen kunskapsbas – läkarna.

Inom läkarkåren har idag cirka 20 procent av läkarna genomgått en forskarutbildning och disputerat, och en stor andel är också på väg mot eller går en forskarutbildning. Dessutom är det vanligt att disputerade läkare också är verksamma som "vanliga" läkare, och det är inte ovanligt med tjänster som kombinerar forskning med arbete som praktiserande läkare. Den kunskap som behövs för att utöva yrket förändras hela tiden och skapas i hög utsträckning inom kåren. Allt det här gör att läkarna som yrkeskår inte är så sårbara för tryck från omvärlden. Den styr-

ning som finns kommer i form av uppgifter att lösa eller mål att uppnå. Hur det sedan ska gå till är en uppgift för professionen.

Det finns mycket att vinna på en ökad självständighet för lärare i sin yrkesutövning. Konsultbolaget McKinsey & Company har visat på att ett framgångsrecept för skolan är just skolornas självbestämmande och lärares och skolledares inflytande. Enligt McKinsey bör varje skola själv bestämma arbetsformer, organisation och resursfördelningen. Det innebär att den makt som ibland fastnar hos kommunförvaltningarna bör flyttas till lärare och skolledare.

Lärarkyrket karakteriseras fortfarande av mycket ensamarbete, vilket gör att undervisningen diskuteras i för liten utsträckning lärare emellan.¹ Det gör att lärarnas kunskap inte delas mellan lärare och att lärare inte alltid undervisar på den nivå de är kapabla till. För att lösa detta krävs att lärare får mer tid till gemensamma diskussioner och mer tid avsatt till kompetensutveckling. Det krävs också en förändrad organisation och kultur på skolorna, där arbetsgivare och skolledare ser till att lärare får tid till detta uppdrag samtidigt som lärare själva prioriterar diskussioner om undervisningen tillsammans med andra lärare. Skolledare måste också ges möjlighet att vara pedagogiska ledare och ägna sig åt den undervisning som bedrivs i mycket högre utsträckning än idag.

Det finns en stark koppling mellan rätten till kunskap och professionalisering. Med en mer professionaliserad lärarkår ökar sannolikheten att fler elever når bättre resultat. Med en ökad kontroll kring vem som får utöva läraryrket stärks också elevers rättssäkerhet. Det är genom ett självständigt yrkesutövande från lärares sida som elever kan vara säkra på att undervisningen bedrivs med stöd i vetenskap och beprövad erfarenhet. Med en ökad professionalisering av lärarkåren stärks rätten till kunskap.

Framgångsrika skolor ger framgångsrika elever

Ett utbildningssystem kan aldrig bli bättre än sina lärare. Lärarnas skicklighet är enligt flera erkända forskningsstudier avgörande för elevers resultat.² Det gör också att måluppfyllelsen kan variera stort mellan olika klasser i en och samma skola. Vissa lärare lyckas bättre i sin undervisning.³

När olika skolsystem jämförs finns det ett antal framgångsfaktorer i de skolsystem som lyckats bäst i internationella mätningar. Det finns tre nyckelfaktorer som avgör hur väl ett skolsystem lyckas. Det gäller att få rätt personer att vilja bli lärare, att utveckla dem till skickliga lärare och att se till att systemet förmår skapa förutsättningar som ger varje elev bästa möjliga undervisning.⁴

McKinsey & Company har också studerat skolsystem som framgångsrikt har lyckats höja sina resultat. Skolsystemen delas in i fem olika utvecklingssteg – *poor*, *fair*, *good*, *great* och *excellent*. Ju längre ner i skalan ett skolsystem befinner sig, desto mer statlig styrning krävs, medan ett skolsystem som befinner sig högre upp ska lägga mer fokus på professionens utveckling och lärarnas möjlighet att utveckla verksamheten. Sveriges inplaceras på nivån *good*. Ett skolsystem som vill gå från *good* till *great* ska, enligt McKinsey & Company, lägga fokus på lärarnas professionalisering, utveckla karriärvägar och satsa på kompetensutveckling och coaching lärare emellan.

En nyligen genomförd undersökning av Lärarförbundet visar att lärarna tycker att det är viktigt att det införs karriärvägar i skolan. 59 procent av lärarna anser att det bör införas pedagogik- eller ämnesexperter. 63 procent vill att en annan karriärväg ska vara som ansvarig för lärarstudenter och hälften av lärarna vill ha särskilt ansvariga för kontakter med högskolan, forskning och andra intressenter.

Framgångsrika skolor lockar de bäst lämpade att bli lärare

Idag har lärarutbildningen 1,4 sökande per plats och det är ingen större konkurrens om platserna. Läraryrket är inte tillräckligt attraktivt och det gör att det inte alltid är de bäst lämpade som söker sig till yrket. En orsak till den bristande attraktiviteten är definitivt lönen. Fyra av tio lärare funderar på att byta yrke på grund av de låga lönerna.⁵ Lärarna är genom sina låga löner med och betalar för att skolan och välfärden ska fungera. Det är inte hållbart.

Lärarnas arbete behöver uppvärderas. Det krävs en relativlöneförskjutning och betydligt rimligare villkor för ett hållbart lärarliv, för att svensk skola ska kunna attrahera de många tusen nya lärare som behövs i skolan de kommande åren och för att kommande generationer ska se läraryrket som ett drömyrke.

Lärares möjligheter att göra karriär i yrket är viktiga för att undervisningen ska bli högkvalitativ.⁶ Lärare måste få och kunna utvecklas för att bli ännu bättre, samarbeta med kollegorna och genom forskning utveckla ny kunskap. Lärares möjligheter till kompetensutveckling och lärande lärare emellan måste bli betydligt bättre.

Det finns svenska skolor idag som arbetar mycket aktivt med att utveckla skolan och undervisningen. Ett sådant exempel är skolor i Partille som arbetar med *learning studies*. Lärare planerar tillsammans en undervisningssituation där utgångspunkten är att förbättra elevers lärande kring något specifikt som de har svårt för, till exempel hur man kan förstå en vinkel. När lektionen genomförs av en av lärarna videofilmas den och hela lärargruppen tittar sedan på lektionen. De diskuterar, analyserar tillsammans, genomför förbättringar och gör en reviderad plan för samma lektion. Den nya lektionen genomförs av en annan lärare i en annan klass. Lektionen diskuteras, analyseras, revideras igen och genomförs en tredje gång. Allt för att eleverna ska lära sig så mycket som möjligt.

Den svenska skolan behöver arbeta mer med utvecklingsarbete genom *learning studies* eller andra metoder för att utveckla undervisningen så att elever lär sig så mycket som möjligt. Lärare och skolledare måste ges bättre förutsättningar för att det ska vara möjligt. Skolledare i framgångsrika skolor ägnar ca 80 procent av sin arbetstid åt pedagogiskt utvecklingsarbete.⁷ I Sverige ägnar 5 procent av skolledarna så mycket tid åt det arbetet. Självklart påverkar det skolans resultat.

Framgångsrika skolor kräver rätt resurser

Skolans resurser kan innefatta flera olika aspekter, som lärartäthet, lärarkompetens, lokaler, specialundervisning eller administration. Forskningen visar tydligt att lärarens kompetens är den viktigaste faktorn för elevers resultat, men det krävs också en medveten resursfördelning för att alla elever ska kunna lyckas i skolan.

Elever kostar olika mycket och ska också kosta olika mycket. Förutsättningarna för att driva en skola i en glesbefolkad kommun skiljer sig från förutsättningarna i en tätbefolkad storstad.

På samma sätt skiljer sig elevers förutsättningar åt beroende på bakgrund, stöd hemifrån och föräldrarnas utbildningsnivå.

Det finns en mängd forskning som undersöker hur socioekonomiska faktorer påverkar elevers skolpresentationer. Föräldrarnas utbildningsnivå är den socioekonomiska faktor som visat sig påverka elevers studieprestationer starkast. Att vara utlandsfödd eller att ha utlandsfödda föräldrar påverkar i sig inte skolpresentationen nämnvärt negativt, däremot påverkas prestationen om en utlandsfödd elev har föräldrar med en låg utbildningsnivå veller om eleven nyligen invandrat.

Extra resurser har visat sig ge effekt särskilt för elever i de tidiga skolåren och för elever med sämre förutsättningar.⁸

Skolans resurser fördelas idag mycket slentrianmässigt. Det sker ofta utifrån hur förra årets budget såg ut eller antalet elever. Mycket lite resurser fördelas utifrån elevers behov. Enbart 60 procent av de mest segregerade kommunerna fördelar resurser utifrån behov och när det väl görs så görs det i mycket liten utsträckning – i genomsnitt 6 procent av den totala budgeten för skolan.⁹

Det svenska institutet, SEE (Institute of Socio Ecological Economics) har i en rapport gjort samhällsekonomiska kalkyler av hur mycket en yngre person i utanförskap kostar samhället. En studie visar att kostnaden per år och yngre person i utanförskap var 250 000–350 000 kronor.

Beräkningar som denna visar på hur viktigt det är att skolan ges tillräckliga resurser så att alla elever får möjlighet att lära sig så mycket som möjligt. Varje elev som inte klarar sig igenom skolsystemet blir mycket kostsam för samhället och det blir ofta problematiskt också för den enskilda personen.

Garanterade alla elever rätten till kunskap

I den bästa av världar skulle rätten till kunskap alltid respekteras. Det skulle innebära att en elev alltid skulle få sin rätt till kunskap tillgodosedd. Trots att det också är ambitionen i lagen blir det inte alltid så. Några saker som kan gå fel, även om det inte nödvändigtvis händer så ofta, kan exempelvis vara följande:

- ✓ Kursplaner följs inte.
- ✓ Timplanen följs inte.
- ✓ Läraren är inte behörig.
- ✓ Undervisningen läggs inte upp på kunnigt och skickligt sätt.
- ✓ Undervisningen vilar inte på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet.
- ✓ Studiemiljön är inte ändamålsenlig.

Det saknas ett system i dagens skola för att komma åt dessa problem, i de fall de finns. Naturligtvis kan en elev eller en förälder anmäla skolan till huvudmannen eller till Skolinspektionen, en rätt som kommer att stärkas i den nya skollagen. Men bortsett från Skolinspektionens möjlighet att rikta kritik och agera mot den enskilda skolan finns det inga garantier för att det som inte fungerar faktiskt rättas till.

Det behövs starkare garantier för rätten till kunskap. En sådan garanti är lärarlegitimationen. När behörighetsreglerna skärps och lärarlegitimationen ställer krav på att alla lärare ska vara utbildade för att utöva yrket ökar sannolikheten för att rätten till kunskap ska kunna tillgodoses. Med lärarlegitimationen kan det även bli möjligt att på ett annat sätt än tidigare hantera lärare som visat sig olämpliga i yrket genom bedömning i Lärarnas ansvarsnämnd.

På samma sätt som lärarlegitimationen spelar lärarutbildningen roll. Även om det går att diskutera många av de förändringar som nu sker av lärarutbildningen så ska utbildningen ge läraren de grundläggande kunskaper som krävs för att arbeta som lärare. Det finns också en naturlig koppling mellan lärarlegitimationen och lärarutbildningen, eftersom lärarutbildningen tillsammans med introduktionsåret kvalificerar läraren för att ansöka om legitimation.

Men går det att komma ett steg längre? Kan man skapa en lagstiftning som inte bara ökar sannolikheten för att rätten till kunskap tillgodoses, utan också klarar av att hantera när den inte gör det?

I sjukvården finns en lagstiftning som brukar kallas för Lex Maria. Den innebär att en vårdgivare har skyldighet att anmäla till Socialstyrelsen om en patient drabbats av eller utsatts för risk att drabbas av en allvarlig skada eller sjukdom i samband med hälso- och sjukvård. Det behöver inte vara sjukhuschefer som anmäler, utan även sjuksköterskor eller läkare har en skyldighet att anmäla till Socialstyrelsen om det kommer till deras kännedom att en patients rätt till god sjukvård inte tillgodoses.

För vården av äldre eller funktionshindrade finns en särskild Lex Sarah-lagstiftning som innebär en skyldighet för personer som arbetar med äldre eller funktionshindrade att anmäla missförhållanden i vården. Det finns många paralleller mellan Lex Maria- och Lex Sarah-lagstiftningen.

Om en Lex Maria- eller Lex Sarah-liknande lagstiftning blir aktuell för skolan är det viktigt att slå fast vad som är missförhållanden och inte. I den nyligen presenterade utredningen om en Lex Sarah för skolan definieras att missförhållanden avser avvikelser från de bestämmelser som styr verksamheten och riskerar barns eller elevers hälsa, säkerhet eller möjlighet att, utifrån sina förutsättningar, nå så långt som möjligt enligt utbildningens eller verksamhetens mål.¹⁰

Vår uppfattning är att en Lex Sarah bör omfatta alla delar av skolans verksamhet. Om en Lex Sarah blir verklighet är det viktigt att det blir tydligt om lagstiftningen enbart riktar in sig på rätten till kunskap eller om den även ska täcka in exempelvis rätten till en god arbetsmiljö och rätten till en korrekt myndighetsutövning. När man gör det övervägandet ska man tänka på att många missförhållanden redan fångas upp på andra sätt. Diskrimineringsombudsmannen utövar tillsyn över diskriminering, Skolinspektionen över rätten till utbildning, Arbetsmiljöverket över arbetsmiljön och Justitieombudsmannen över hur skolorna följer grundläggande fri- och rättigheter. Tillsynen är överlappande mellan olika myndigheter men det finns fortfarande brister i tillsynen på flera håll. En Lex Sarah, som täcker in alla aspekter av verksamheten är därför sannolikt det bästa, för att garantera att alla missförhållanden verkligen fångas upp.

De som är anställda i fristående skolor är inte tillförsäkrade yttrandefrihet utan måste iaktta lojalitetsplikt i förhållande till sin arbetsgivare. Det betyder att lärarna i fristående skolor saknar rätt att upplysa föräldrar eller elever om brister i verksamheten. En anmälningsskyldighet behövs även i övriga skolor. Även om de offentligt anställda lärarna har möjlighet att utnyttja sin yttrandefrihet så behövs en ökad öppenhet även här.

I den statliga utredningen av Lex Sarah för skolan saknas ett repressalieförbud, vilket innebär att den som anmäler missförhållanden saknar ett tydligt skydd mot repressalier från arbetsgivaren. Det finns därmed risk för att lärarna inte vågar anmäla missförhållanden eftersom det kan uppfattas som illojalt mot arbetsgivaren. Utredningen har inte heller föreslagit några sanktionsmöjligheter mot de arbetsgivare som inte följer regelverket om anmälan av missförhållanden. Utan sanktionsmöjligheter finns det risk för att en Lex Sarah för skolan inte fyller den funktion den är tänkt att fylla, om åtgärder inte vidtas trots anmälningar. Lagen riskerar därmed att bli uddlös.

Skolan behöver också en motsvarighet till ordinationsrätten inom vården. Varje elev med särskilda behov behöver få ett utlåtande av en behörig lärare där det framgår vilka åtgärder som läraren anser att eleven behöver för att få sin rätt till utbildning tillgodosedd. Genom en sådan rätt skulle lärare få större möjligheter att rekommendera att en elev behöver extra resurser i form av till exempel extra lärarstöd, specialundervisning, hjälp från elevhälsan eller sociala myndigheter.

Garanterade elever det stöd de behöver

En lärare träffar många elever, även om antalet skiljer sig mycket åt beroende på var i skolsystemet och i vilka ämnen som läraren undervisar. Lärare märker ofta ganska snart när en elev har större behov och när en elev riskerar att inte nå målen. Läraren kan idag påtala behov som finns men dessvärre är lärarens åsikt inte alltid avgörande för vilka insatser en elev kan få. Budgeten, skolans organisation eller andra elevers behov kan leda till att inte alla elever får sina behov tillgodosedda.

Vi anser därför att det behöver införas en typ av ordinationsrätt för lärare. Lärare skulle genom skriftliga utlåtanden kunna begära stöd och insatser. Utlåtandena skulle beskriva vilka behov läraren ser och vad som behöver göras. Idag sker detta arbete i huvudsak genom en dialog lärare och skolledare emellan. Med ett mer organiserat förfarande med utlåtanden blir dokumentationen av de insatser lärare anser behövs bättre. Det är lärarna som har ansvaret för undervisningen och som kan bedöma vilka behov eleverna har och vad som krävs för att eleverna ska kunna nå målen.

Genom skriftliga utlåtanden skulle läraren äska insatser och åtgärder. Lärares bedömningar i utlåtandena måste bli tungt vägande i bedömningen av resurser och åtgärder. Lärares utlåtanden ska utgöra underlag för skolledningens resursbeslut. Skolledningarna måste självklart vara lyhörda för lärarnas bedömningar när de avgör vilka insatser som ska göras på skolnivå. Skolledaren kan i de fall det krävs också begära insatser från huvudmannen. Men trots att lärare och skolledare är överens om att det krävs en insats så får de inte alltid gehör för det. Det leder till att möjligheten att ge alla elever det stöd de behöver inte alltid finns.

För elever som ska ges särskilt stöd ska skolan upprätta ett åtgärdsprogram tillsammans med eleven och elevens föräldrar. Det är skolledaren som beslutar om åtgärdsprogrammet. I den nya skollagen införs rätten att överklaga elevers åtgärdsprogram. De utlåtanden som vi anser att lärare ska skriva när de gör en bedömning av elevernas behov ska självklart vara en del av bedömningen för utformandet av åtgärdsprogrammen och bifogas programmet. Ett sådant förfarande skulle underlätta för elever och föräldrar att se vilka bakgrundsfaktorer

som ligger bakom beslutet om åtgärdsprogrammet och förbättra deras möjligheter att bedöma innehållet i programmet. Det skulle också innebära en ökad likvärdighet för elever då deras möjligheter till åtgärder blir mindre beroende av föräldrarnas kunskaper och möjligheter att bedöma det beslut som skolledaren har fattat.

Det är lärarna som bäst kan avgöra vilka behov som finns hos eleverna. Lärarnas bedömningar måste därför bli starkt styrande i beslut om hur resurser ska fördelas och vilka stödinsatser som ska sättas in för olika elever och grupper.

Vår uppmaning till landets skolpolitiker

Vi har ett gemensamt mål – att höja elevers resultat. Vi vill att alla elever ska få möjlighet att lära sig så mycket det bara är möjligt. Men det kräver att vi har skolor som ger elever dessa möjligheter och att vi ständigt utvecklar verksamheten. Här finns det mycket att göra.

De skolor som i ett internationellt perspektiv har legat på samma nivå som Sverige gör idag, men som lyckats förbättra sig och höja elevers resultat, är de som har satsat på rätten till kunskap och lärares professionalisering. I Sverige har vi påbörjat den resan, men det behövs fler insatser för att vi ska stå oss i konkurrensen med andra länder.

Tillsammans har vi följande uppmaning till landets skolpolitiker:

- 1. Inför en Lex Sarah för skolan, där skyldigheten att anmäla missförhållanden regleras.**
- 2. Inför en typ av ordinationsrätt för lärare, där lärare genom skriftliga utlåtanden kan begära stöd och insatser.**
- 3. Förtydliga elevers rätt till kunskap i skollagen.**
- 4. Driv på lärares professionalisering, med större satsningar på forskning och ökade möjligheter för lärare att utveckla undervisningen.**
- 5. Fördela mer av skolans resurser utifrån de behov som finns.**

De här fem punkterna är viktiga för att vi ska gå mot en skola där elever når högre resultat. Om det är både lärare och elever överens. Det är först när politiker vågar ta avstamp i det som vi elever och lärare gemensamt driver som skolan kan bli bättre. Under lång tid har elever och lärare pekat på vikten av en tydligare rätt till kunskap och en ökad professionalisering av lärarkåren. Nu är det dags för landets skolpolitiker att ta ett större ansvar, så att vi tillsammans kan se till att höja elevernas resultat.

Referenser

1. Ingrid Carlgren, **Lärarna i kunskapssamhället - flexibla kunskapsarbetare eller professionella yrkesutövare?**, i Forskning om undervisning och lärande, nr 2 2009, Stiftelsen SAF och Lärarförbundet

John Hattie, **Visible learning - a synthesis of over 800 meta-analyses relation to achievement**, Routledge 2009

Barber, Michael & Mona Mourshed, **How the world's best-performing school systems come out on top**, McKinsey & Company, 2007
2. John Hattie, **Visible learning - a synthesis of over 800 meta-analyses relation to achievement**, Routledge 2009
3. John Hattie, **Visible learning - a synthesis of over 800 meta-analyses relation to achievement**, Routledge 2009
4. Barber, Michael & Mona Mourshed, **How the world's best-performing school systems come out on top**, McKinsey & Company, 2007
5. Lärarförbundet, **Ge bra lärare högre lön - 80 000 funderar på att lämna läraryrket**, 2011
6. Barber, Michael, Chinezi Chijoke och Mona Mourshed, **How the world's most improved school systems keep getting better**, McKinsey & Company 2010
7. Barber, Michael & Mona Mourshed, **How the world's best-performing school systems come out on top**, McKinsey & Company, 2007
8. **Vad påverkar resultaten i svensk grundskola**, Skolverket, 2009b
9. **Vad påverkar resultaten i svensk grundskola**, Skolverket, 2009b
10. **Rapportera, anmäla och avhjälpa missförhållanden - för barns och elevers bästa**, SOU 2011:33

